

Патрелюк Д. А.,кандидат юридичних наук, докторант
Донецького державного університету внутрішніх справ**КРИМІНАЛЬНЕ ПЕРЕСЛІДУВАННЯ КРИЗЬ ПРИЗМУ ТЕОРІЇ ЗМАГАЛЬНОСТІ**

Анотація. Статтю присвячено розгляду особливостей здійснення кримінального переслідування у взаємозв'язку з теорією змагальності. Обґрунтовано, що початок кримінального переслідування обумовлює появу реалізації функції захисту. Процесуальний конфлікт між стороною обвинувачення та стороною захисту виявляється у змагальній формі кримінального процесу. Визначено, що змагальна процедура у досудовому провадженні вимагає рівноваги між процесуальними можливостями сторін обвинувачення та захисту, що знаходить своє практичне втілення лише за умови здійснення ефективного судового контролю. Акцентовано увагу на важливості правила «favor defensionis» як компенсаторного механізму для забезпечення процесуальної рівності сторін в умовах нерівного розподілу владних повноважень. Зазначено, що хоча змагальність на судовій стадії є безумовною, її прояви на досудовому етапі мають не менш важливе значення, зокрема під час вирішення питань про обрання заходів забезпечення кримінального провадження, оскарження рішень, дій чи бездіяльності сторони обвинувачення, ініціювання слідчих (розшукових) дій тощо. Констатовано, що участь слідчого судді як незалежного арбітра під час кримінального переслідування є проявом реалізації засади змагальності, яка полягає у можливості обох сторін обстоювати свої правові позиції й доводити їх перед судом. Доведено, що змагальність є необхідним інструментом справедливого розгляду кримінального конфлікту вже на ранніх етапах провадження, коли відбувається втручання у права особи, яка переслідується. Наголошено, що відповідно положень кримінального процесуального закону, обов'язок доказування обставин, що підтверджують винуватість особи у вчиненні кримінального правопорушення, покладено на сторону обвинувачення. З'ясовано, що на досудовій стадії сторона обвинувачення займає більш домінуюче становище щодо впливу на встановлення обставин вчиненого кримінального правопорушення, внаслідок наявності повноважень на здійснення процесуального примусу. Аргументовано, що належне забезпечення засади змагальності на досудовому етапі кримінального провадження є запорукою забезпечення прав, свобод і законних інтересів особи, що переслідується.

Ключові слова: змагальність, досудове кримінальне провадження, кримінальне переслідування, сторона обвинувачення, сторона захисту, слідчі (розшукові) дії, кримінальне процесуальне законодавство, favor defensionis.

Patreliuk D. A. Criminal prosecution through the prism of adversarial theory

Abstract. The article is devoted to the peculiarities of criminal prosecution in relation to the adversarial theory. It is substantiated that the commencement of criminal prosecution leads to the emergence of the defense function. The procedural conflict between the prosecution and the defense is manifested in the adversarial form of criminal procedure. It is determined that the adversarial procedure in pre-trial proceedings requires a balance between the procedural capabilities of the prosecution and defense parties, which is practically realized only if effective judicial control is exercised. The author emphasizes the importance of the “favor defensionis” rule as a compensatory mechanism for ensuring procedural equality of the parties in the context of unequal distribution of power. It is noted that although adversariality at the trial stage is unconditional, its manifestations at the pre-trial stage are no less important, in particular when deciding on the choice of measures to ensure criminal proceedings, appealing against decisions, actions or inactions of the prosecution, initiating investigative (search) actions, etc. It is stated that the participation of an investigating judge as an independent arbitrator in criminal prosecution is a manifestation of the adversarial principle, which consists in the ability of both parties to defend their legal positions and prove them before the court. The author proves that adversariality is a necessary tool for fair consideration of a criminal conflict at the early stages of proceedings when the rights of the person being prosecuted are interfered with. It is emphasized that, in accordance with the provisions of the criminal procedure law, the burden of proof of the circumstances confirming the guilt of a person in committing a criminal offense is placed on the prosecution. It is found that at the pre-trial stage, the prosecution has a more dominant position in terms of influence on establishing the circumstances of a criminal

offense due to the authority to exercise procedural coercion. The author argues that proper ensuring of the adversarial principle at the pre-trial stage of criminal proceedings is a guarantee of the rights, freedoms and legitimate interests of the person being prosecuted.

Key words: *adversarial proceedings, pre-trial criminal proceedings, criminal prosecution, prosecution, defense, investigative (search) actions, criminal procedure law, favor defensionis.*

Вступ. Теорія змагальності у кримінальному судочинстві багатьма науковцями справедливо визнана однією з основоположних засад, що забезпечує належне функціонування кримінального провадження в цілому, та всіх його стадій зокрема [1; 2; 3]. Таке твердження пов'язане з тим, що розмежування виконуваних у досудовому розслідуванні функцій сторін (обвинувачення й захисту), що спрямовані на відстоювання власних позицій перед судом є однією з основних умов реалізації засади змагальності [4, с. 129]. Протистояння сторін кримінального переслідування і захисту між собою для досягнення бажаного результату є змістом змагальної форми досудового розслідування. Однак справедлива змагальність неможлива без незалежного арбітра. Функцію останнього виконує суд, який контролює, щоб змагання кримінального переслідування і захисту відбувалось у рівних умовах та за однакових можливостей [5, с. 29]. Тобто розподіл повноважень між учасниками кримінального провадження, в межах яких кожна сторона бере активну участь у представленні й обґрунтуванні своїх правових позицій перед незалежним, об'єктивним, безстороннім і неупередженим судом, свідчить про виникнення конфлікту інтересів, який неминує призводити до змагального процесу.

Відповідно, факт кримінального переслідування особи обумовлює початок реалізації змагальності, тому що від цього залежить виникнення протилежних за змістом правових позицій сторін, одна з яких спрямована на доведення винуватості перед судом, а інша – на її спростування або пом'якшення. Зазначене свідчить про наявність тісного взаємозв'язку початку кримінального переслідування з моментом реалізації змагального кримінального провадження, адже за відсутності обвинувальної діяльності органів досудового розслідування, яка спрямована на викриття особи та перевірку її причетності до вчинення кримінального пра-

впорушення, у особи, що переслідується, не було б необхідності використовувати всі передбачені законодавством процесуальні засоби і способи захисту для виправдування чи пом'якшення відповідальності. В цьому контексті про подальшу перспективу дослідження інституту кримінального переслідування саме крізь призму теорії змагальності свідчить те, що кримінальне переслідування за своєю правовою природою активізує потребу в реалізації захисної функції, і, як наслідок, створює умови для реалізації змагальності сторін. Однак попри нормативне закріплення засади змагальності в положеннях кримінального процесуального закону, практичне її втілення під час досудового кримінального провадження залишається фрагментарним і малодослідженим, нівелюючи ідею змагального процесу як механізму справедливого вирішення кримінально-правового конфлікту.

Метою статті є розгляд кримінального переслідування крізь призму теорії змагальності. Досягнення поставленої мети передбачає обґрунтування необхідності врегулювання процесуальних механізмів забезпечення змагальності між сторонами обвинувачення і захисту на ранніх стадіях кримінального провадження в контексті дотримання прав і свобод людини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В межах сучасних наукових напрацювань проблеми нормативного регулювання кримінального переслідування та засади змагальності у кримінальному провадженні здебільшого розглядаються розрізнено. Дослідження інституту кримінального переслідування зосереджується переважно на питаннях здійснення обвинувальної діяльності органами досудового розслідування (Т. В. Бабчинська, О. Є. Звірко, Л. В. Карабут, А. В. Лапкін, Т. О. Лоскутов, В. І. Фаринник та інші). Водночас теорія змагальності, змістовним вивченням якої займалися такі вчені як О. В. Бронівська, А. Ю. Габрелян,

І. В. Гловюк, О. В. Капліна, Л. М. Лобойко, О. В. Стрілецька, Л. Д. Удалова, М. С. Цуцкі-рідзе та інші, головним чином аналізується у контексті судового розгляду справи по суті. Проте подібна відокремленість повною мірою не дозволяє усвідомити сутність і призначення кримінального переслідування у змагальному досудовому кримінальному процесі. Тому для дотримання прав, свобод і законних інтересів особи, яка викривається у вчиненні кримінального правопорушення, важливо розглянути кримінальне переслідування нерозривно від теорії змагальності, від взаємозв'язку яких залежить дієвість механізму реалізації права на захист.

Виклад основного матеріалу. Кримінальне переслідування є одним із головних кримінальних процесуальних інститутів, що визначає зміст і спрямованість діяльності держави у сфері боротьби зі злочинністю. За своєю правовою природою кримінальне переслідування має подвійне значення: як суто процесуальне, так і соціальне. В процесуальному аспекті кримінальне переслідування насамперед проявляється у початку та здійсненні досудового розслідування, як самостійної стадії кримінального провадження. Внесення відомостей до ЄРДР та відкриття кримінального провадження ініціюють процесуальні механізми встановлення обставин, що підлягають доказуванню та перевірки причетності конкретних осіб до вчинення кримінального правопорушення. У соціальному вимірі кримінальне переслідування відображає діяльність держави, спрямовану на протидію злочинності, захист інтересів суспільства та ефективне забезпечення громадського порядку та безпеки шляхом виконання завдань кримінального провадження, зокрема через притягнення винних до кримінальної відповідальності в міру своєї вини.

В контексті виконання державою своїх функцій початок кримінального переслідування відображає принциповість і послідовність процесуальної діяльності правоохоронних органів, оскільки від цього залежить баланс публічних і приватно-правових інтересів. При цьому саме початок досудового розслідування ініціює процесуальні механізми встановлення обставин, що підлягають дока-

зуванню з метою забезпечити досягнення балансу інтересів. Особа, яка фактично переслідується, після повідомлення їй про підозру набуває процесуального статусу та визначеного переліку прав та обов'язків [6, с. 184]. Поява в межах кримінального провадження такого статусу є передумовою для забезпечення реалізації права особи на захист, надання їй можливості брати активну участь у кримінальному провадженні, збирати докази, оскаржувати рішення, дії або бездіяльність органів досудового розслідування, заявляти клопотання тощо [7, с. 101]. Відповідно, початок досудового розслідування і набуття процесуального статусу особою сприяє правовій визначеності та надає дієві способи ефективного захисту.

Разом з тим, необхідно відзначити, що кримінальне переслідування може мати місце до початку досудового розслідування та надання процесуального статусу підозрюваного. Як слушно вказується Т. О. Лоскутовим, з моменту початку першої процесуальної дії, що спрямована на викриття особи у вчиненні кримінального правопорушення, особа переслідується незалежно від наявності процесуального статусу підозрюваного [5, с. 134]. Погоджуючись з таким підходом щодо визначення фактичного моменту обвинувальної діяльності стосовно особи, варто зауважити, що саме з цього моменту особа повинна мати можливість захищатися від кримінального переслідування у площині змагального кримінального процесу. Тому на законодавчому та правозастосовному рівнях потрібно передбачати застосування змагальної форми кримінального провадження до визначення конкретного правового становища особи під час реалізації кримінальної процесуальної діяльності.

Деякі науковці зауважують, що початок кримінального переслідування слугує необхідним імпульсом до виникнення кримінального процесуального конфлікту через протиріччя сформованих позицій, коли сторона обвинувачення доводить обставини, що свідчать про вчинення кримінального правопорушення, а особа, яка переслідується, заперечує проти доводів обвинувачення або намагається їх пом'якшити [8, с. 126; 9, с. 173;

10, с. 28]. Таке розуміння кримінального переслідування повністю узгоджується з принципом змагальності на досудовому слідстві, тому що тільки щодо конкретної (відомої) особи починає діяти презумпція невинуватості та тільки у певної особи з'являється право на захист [11, с. 171]. За наявності сторони обвинувачення та сторони захисту, а також суду як незалежної процесуальної інституції, що здійснює функції правосуддя та судового контролю, з метою всебічного, повного й об'єктивного дослідження матеріалів кримінального провадження та постановлення законного, обґрунтованого й справедливого судового рішення, виникає боротьба за обґрунтоване представлення і подальше доказування власної правової позиції. Зокрема, з одного боку, сторона обвинувачення намагається переконати суд у наявності підстав для притягнення особи до кримінальної відповідальності, з іншого – сторона захисту прагне цю позицію спростувати або надати альтернативну оцінку обставинам, що підлягають доказуванню. Через прагнення кожної зі сторін ефективно висловити власну правову позицію перед незалежним арбітром, зазначена діяльність набуває змагального характеру, адже висловлення власних поглядів і надання їх змістовного обґрунтування відбувається перед незалежним і неупередженим судом, активізуючи потребу у застосуванні засади змагальності для забезпечення рівних процесуальних можливостей не лише сторони обвинувачення, але й сторони захисту. У цій динаміці кримінальне переслідування не лише забезпечує здійснення обвинувальної функції держави, а й утворює міцне підґрунтя для реалізації засади змагальності як обов'язкового елементу справедливого вирішення кримінально-правового конфлікту.

Водночас для досягнення балансу інтересів держави і особи, що переслідується, теорія змагальності стає невід'ємною частиною досудової стадії кримінального провадження, під час якого відбувається активне застосування процесуального примусу з боку сторони обвинувачення. Як зауважує М. С. Цуцкірідзе, у досудовому кримінальному провадженні суд (слідчий суддя), бере обмежену (епізо-

дичну) участь, оскільки вирішення питання про встановлення винуватості особи ще не відбувається, проте засада змагальності на цій стадії вже діє, що пов'язано з виконанням функції судового контролю [12, с. 167]. Варто зазначити, що сторона обвинувачення завжди матиме ширші можливості щодо втручання й обмеження прав, свобод і законних інтересів, у зв'язку з чим судовий контроль є необхідною умовою забезпечення рівноправної та законної участі сторін у досудовому розслідуванні, про що наголошено у рішенні ЄСПЛ «Nechiporuk and Yonkalo v. Ukraine» [13]. В цьому контексті слушною є думка О. С. Аннеко, що під час досудового провадження надзвичайно складно забезпечити повноцінну реалізацію засади змагальності, оскільки рівність сторін забезпечується більш декларативно, ніж під час судового розгляду [14, с. 694]. Зокрема сторона обвинувачення, на відміну від сторони захисту, володіє значно ширшими інструментами впливу, насамперед щодо збирання, фіксації, перевірки та використання доказів. Йдеться не лише про формальні переваги, але й про реальні можливості здійснювати процесуальний примус, у тому числі шляхом проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій (ч. 2 ст. 93 КПК України).

Варто наголосити, що відповідно до ст. 92 КПК України саме на сторону обвинувачення покладається обов'язок доказування обставин, що підтверджують винуватість особи [15]. При цьому слідчий, прокурор зобов'язані не лише доводити обставини, які викривають підозрюваного або встановлюють його причетність до вчинення кримінального правопорушення, але й з'ясувати обставини, що виправдовують особу, пом'якшують або обтяжують її кримінальну відповідальність (ч. 2 ст. 9 КПК України) [15]. Це фактично змушує сторону обвинувачення здійснювати повне, всебічне, неупереджене й об'єктивне досудове розслідування. Однак на практиці непоодинокими залишаються випадки, коли обставини, що свідчать про невинуватість особи, яка переслідується, навмисно залишаються поза увагою слідства. Це пояснюється однобічним розумінням функції обвинувачення. Внаслідок цього сторона обвинувачення

в контексті змагального процесу здійснює лише цілеспрямовану обвинувальну діяльність, оминаючи обов'язок збирати й долучати до матеріалів кримінального провадження виправдувальні докази [16, с. 372].

З іншого боку, сторона захисту не володіє достатніми повноваженнями щодо впливу на хід розслідування. Захисник, на відміну від органів досудового розслідування, не наділений владними повноваженнями для проведення слідчих (розшукових) чи негласних слідчих (розшукових) дій, не має процесуального ресурсу для прийняття процесуальних рішень. Фактично захист перебуває у стані очікування результатів від діяльності сторони обвинувачення. За таких обставин, хоча принцип змагальності формально визнається основоположним у кримінальному судочинстві, його реалізація на досудовій стадії має чимало об'єктивних обмежень, які пов'язані з нерівномірним розподілом процесуальних повноважень між сторонами, зокрема – з відсутністю у сторони захисту доступу до інструментів процесуального примусу [17, с. 54].

Однак деякі науковці справедливо звертають увагу на наявність у сторони захисту можливості діяти за правилом «*favor defensionis*» (сприяння захисту) [18, с. 251; 19, с. 68]. Зазначене правило у сучасному кримінальному процесуальному праві фактично втілює ідею того, що держава має активно усувати, пом'якшувати та певною мірою компенсувати об'єктивно невідгідне становище підозрюваного в межах кримінального провадження. Це досягається шляхом надання сторони захисту спеціальних процесуальних переваг і гарантій, покликаних зрівноважити процесуальні можливості сторін, що викликані відмінністю владних повноважень між обвинуваченням і захистом. У цьому контексті «*favor defensionis*» виконує компенсаторну функцію, дозволяючи стороні захисту відповідним чином впливати на хід досудового розслідування, принаймні у тій мірі, яка дозволяє протистояти надмірному втручанню з боку представників сторони обвинувачення. Проте навіть за наявності таких гарантій, їх реалізація вимагає дієвого процесуального механізму, який би гарантував рівність рівні можливості впливати на хід досудового роз-

слідування, зокрема через доступ до судового контролю [20, с. 13].

Практичне втілення цього принципу виражається у наданні стороні захисту низки процесуальних гарантій, що мають на меті забезпечити її активну участь у кримінальному процесі та реалізувати ефективний захист особи, яка переслідується. Зокрема, однією з найважливіших гарантій є презумпція невинуватості, згідно з якою особа вважається невинуватою, доки її винуватість не буде доведена у встановленому законом порядку, і доведена поза розумним сумнівом. Іншими важливими складовими правила «*favor defensionis*» є право особи не свідчити проти себе і своїх близьких, відсутність обов'язку доводити свою невинуватість, тлумачення всіх неподоланих сумнівів щодо доказів на свою користь, можливість спростування обвинувачення в будь-який не заборонений законом спосіб, заявляти зауваження, ставити запитання та заперечення до процесуальних дій сторони обвинувачення, ініціювати визнання окремих доказів недопустимими, зокрема тих, які були отримані з порушенням передбаченого кримінальним процесуальним законом порядку тощо. У сукупності ці елементи компенсують відсутність у сторони захисту владних інструментів примусу на досудовій стадії провадження, а також слугують вагомою гарантією забезпечення процесуальної рівноваги, завдяки чому сторона захисту отримує можливість ефективно протистояти обвинувальній діяльності, втілюючи функціонування засади змагальності на практиці.

Прояв змагальності у досудовому кримінальному провадженні полягає, зокрема, під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження, оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності сторони обвинувачення, ініціювання проведення слідчих (розшукових) дій тощо. В наведених випадках виникає необхідність звернення до слідчого судді як незалежного арбітра, уповноваженого перевіряти законність і обґрунтованість поданих клопотань. За таких умов забезпечення рівності процесуальних можливостей сторін є важливим завданням, що потребує вирішення ще до моменту передачі справи до судового розгляду. Наприклад, при

вирішенні питання про застосування арешту майна, прокурор, слідчий за погодженням з прокурором повинен звернутись із відповідним клопотанням до слідчого судді. У такому випадку сторона обвинувачення висловлює обґрунтування необхідності та мети арешту перед судом (ст. 171 КПК України). Водночас сторона захисту має право брати участь у розгляді клопотання про арешт майна, висловлюючи свої контраргументи та докази щодо відсутності підстав для застосування такого заходу забезпечення (ст. 172 КПК України). Іншим прикладом може слугувати застосування до особи тримання під вартою. Слідчий або прокурор також зобов'язані звернутися з відповідним клопотанням до місцевого загального суду, в межах територіальної юрисдикції якого здійснюється досудове розслідування. Сторона обвинувачення повинна аргументувати перед незалежним і безстороннім судом наявність достатніх і переконливих підстав, які свідчать про необхідність застосування цього виняткового запобіжного заходу. При цьому суд зобов'язаний вислухати доводи сторони захисту та оцінити обґрунтованість клопотання з позицій дотримання прав людини та принципів верховенства права та законності (ст. 183 КПК України). У разі виявлення зловживань із боку сторони обвинувачення, слідчий суддя має вжити передбачених процесуальним законом заходів реагування [21, с. 62].

Таким чином, у змагальному кримінальному процесі, де слідчий, прокурор та підозрюваний виконують протилежні функції, реальною гарантією реалізації прав підозрюваного може бути лише незалежний і неупереджений суд. Останній як арбітр у змаганні сторін обвинувачення та захисту, з одного боку, має забезпечувати реалізацію повноважень слідчого, прокурора, а з іншого – здійснення прав підозрюваного [22, с. 166–167].

Також чималий вплив на хід досудового розслідування має інститут оскарження рішень, дій чи бездіяльності слідчого, прокурора (ст. 303 КПК України). Саме завдяки оскарженню сторона захисту має можливість реалізувати процесуальні повноваження, спрямовані на захист прав, свобод і законних інтересів особи, яка переслідується, а також

впливати на хід досудового розслідування. Крім того розгляд таких скарг здійснюється слідчим суддею місцевого суду, що створює умови для судового контролю за діями сторони обвинувачення (ст. 306 КПК України). У механізмі оскарження також закладені підвалини змагального характеру досудового провадження, яка проявляється у тому, що сторони – обвинувачення і захист – мають можливість представити перед судом свої правові позиції, аргументовано відстоювати відповідні інтереси, доводити законність або незаконність прийнятих рішень, здійснених дій чи виявленої бездіяльності. Сторона захисту, ініціюючи скаргу, заявляє про порушення процесуальних прав особи, а сторона обвинувачення, у свою чергу, змушена обґрунтовувати правомірність своїх дій перед судом, який виступає в ролі незалежного арбітра.

Змагальність у досудовому кримінальному провадженні чітко простежується й у випадку ініціювання проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій. Це пов'язано з тим, що вони, як правило, суттєво обмежують права, свободи й законні інтереси особи, що переслідується. Здебільшого такі дії потребують обов'язкової ухвали слідчого судді, що уособлює прояв незалежного контролю в межах реалізації змагального процесу. Сторона обвинувачення, звертаючись із клопотанням про проведення слідчої (розшукової) дії, має процесуальний обов'язок обґрунтувати законність, доцільність і необхідність її проведення [23, с. 118]. Слідчий суддя, розглядаючи таке клопотання, виконує функцію незалежного та неупередженого арбітра. Він не лише формально перевіряє його відповідність процесуальним вимогам, а й оцінює обґрунтованість наміру втрутитися в особисту сферу людини з погляду дотримання її прав і свобод.

Зрештою, зазначене свідчить про те, що сучасне розуміння змагальності має охоплювати як і судову стадію, так і досудове провадження, в межах якого змагальність набуває вирішального значення у контексті забезпечення ефективного доступу особи до правосуддя. Тому для досягнення реального балансу інтересів між державою та особою,

яка переслідується, судовий контроль на досудовому етапі повинен виступати як ефективний механізм стримування сторони обвинувачення від необґрунтованого втручання у права, свободи та законні інтереси людини, а також як гарантія реалізації права на захист у контексті засади змагальності. Без судового контролю кримінальне переслідування ризикує перетворитися на засіб одностороннього тиску, що підриває принципи кримінальному судочинства.

Зі свого боку змагальність у досудовому кримінальному провадженні врівноважує сторони процесу, вказуючи, що постановлене рішення суду не буде засноване на односторонньому тлумаченні фактів, натомість буде сприяти правомірній і контрольованій процесуальній діяльності як обвинувачення, так і захисту. Зміст теорії змагальності виходить з того, що кожна сторона кримінального процесу (обвинувачення і захист) наділена процесуально рівними можливостями для представлення, дослідження, оскарження та доведення доказів, на яких ґрунтується їхня позиція (ст. 22 КПК України). Безумовно, у судовій стадії цей принцип вбачається найбільш очевидним, оскільки обидві сторони мають право вільно висловлюватися, заявляти клопотання, ставити запитання та подавати докази, а суд зобов'язаний давати представленим доводам об'єктивну і неупереджену оцінку. Проте не можна оминати вагому роль змагальності в процесі вирі-

шення інших питань, що виникають у досудовому кримінальному провадженні внаслідок обмеження істотних прав, свобод і законних інтересів людини.

Висновки. Розгляд кримінального переслідування крізь призму теорії змагальності є важливим для забезпечення прав, свобод і законних інтересів людини у кримінальному провадженні.

З моменту початку кримінального переслідування виникає потреба в активному захисті, а разом із цим – в реалізації засади змагальності у досудовому кримінальному провадженні. Тому неоднозначне розуміння початку кримінального переслідування негативно позначається на забезпеченні права на захист у досудовому кримінальному провадженні, а відтак – на гарантуванні змагальної форми кримінального процесу.

Нерівність сторін обвинувачення та захисту компенсується правилом «сприяння захисту» («favor defensionis»), що уможливорює забезпечення реалізації принципу змагальності у досудовому кримінальному провадженні.

В умовах нерівності сторін кримінального провадження невід'ємною гарантією змагальності у досудовому кримінальному провадженні є участь незалежного, об'єктивного, безстороннього і неупередженого суду (слідчого судді) щодо забезпечення (обмеження, втручання) прав, свобод і законних інтересів людини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Дяков В. Проблеми реалізації принципу змагальності у кримінальному процесі. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 8. С. 169-174.
2. Толочко О. Реалізація принципу змагальності під час досудового розслідування. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2014. № 2. С. 59-65.
3. Стрілецька О. В. Принцип змагальності в кримінальному процесі: стан, проблеми реалізації, перспективи вдосконалення: дис. ... докт. філософії. Ірпінь. 2024. 227 с.
4. Цуцкірідзе М. С. Генеза засади змагальності в кримінальній процесуальній діяльності слідчого. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО*. 2017. Вип. 47. Т. 3. С. 129-132.
5. Лоскутов Т. О. Кримінальне переслідування, здійснюване слідчим: монографія. Дніпропетровськ: Ліра ЛТД, 2011. 164 с.
6. Яворський В. О., Квасильчук Д. Б. Набуття статусу підозрюваного: теоретичний та практичний аспекти. *Наукові інновації та передові технології*. 2023. № 1(15). С. 184-194.
7. Даньшин М. В., Попович І. М. Правове положення підозрюваного у досудовому розслідуванні. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2018. № 4. Ч. 2. С. 100-102.
8. Назаров В. В. Правова сутність кримінально-процесуального конфлікту. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2003. Вип. 24. С. 120-127.

9. Стрілецька О. В., Габрелян А. Ю. Реалізація принципу змагальності в ході проведення досудового розслідування. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2024. Вип. 81(3). С. 168-179.
10. Сіроткіна М. В. Поняття та види кримінально-процесуального конфлікту. *Наукові записки. Серія: Право*. 2019. Вип. 6. Т. 2. С. 27-32.
11. Лоскутов Т. О. Моменти початку та закінчення кримінального переслідування, здійснюваного слідчим ОВС. *Право і суспільство*. 2010. № 2. С. 168-173.
12. Цуцкірідзе М. С. Кримінальна процесуальна діяльність слідчого: теорія та практика: монографія; вступне слово проф. М.А. Погорецького. Київ: Алерта, 2020. 562 с.
13. Case of Nechiporuk and Yonkalo v. Ukraine, 42310/04, 21.04.2011. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-104613> (дата звернення: 28.04.2025)
14. Аннеко О. С. Реалізація засади змагальності на стадії досудового розслідування та стадії судового розгляду. *Правове життя сучасної України: матеріали Міжнар. наук. конф. проф.-викл. та аспірант. складу; НУ ОЮА, Півд. регіон. центр НАПрН України*. Одеса: Фенікс, 2014. Т. 1. С. 693-695.
15. Кримінальний процесуальний кодекс України. Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. *Голос України*. 2012. №№ 90-91. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 05.07.2024).
16. Анненко О. С. Принцип змагальності сторін на досудових стадіях кримінального процесу та стадії судового розгляду. *Правове життя сучасної України: матер. Міжнар. наук. конф. проф.-викл. складу (Одеса, 20–21 квітня 2012 р.)*. Т. 2. Одеса: Фенікс, 2012. С. 371-373.
17. Чечет О. В. До питання реалізації принципу змагальності сторін на досудовому розслідуванні. *Дев'яносто четверті економіко-правові дискусії. Серія: Соціальні та гуманітарні науки: матеріали Міжнародної мультидисциплінарної наукової інтернет-конференції (м. Львів, Україна, м. Ополе, Польща, 25-26 лютого 2025 р.)*. Львів, Ополе. 2025. С. 52-55.
18. Мохонько О. О. Поняття і сутність засади змагальності сторін у кримінальному процесі України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2015. № 4. С. 250-253.
19. Malakhova O. Institute of favor defensionis according to the code of criminal procedure of Ukraine. *Доктринальні та правозастосовні проблеми кримінального процесу, детективної та оперативно-розшукової діяльності: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присв. 10-й річниці набуття чинності Кримінального процесуального кодексу України (м. Одеса, 9 грудня 2022 р.)*. Одеса. 2022, 68-70.
20. Elek B. The 'favor defensionis' principle in domestic law and European law. *Revista Facultății de Drept Oradea*. 2021. 1(1), P. 13-17.
21. Крикунов О. В. Клопотання про застосування тримання під вартою, продовження його строків. *Процесуальне та криміналістичне забезпечення досудового розслідування: тези доповідей учасників науково-практичного семінару (02 грудня 2022 року)*. Львів. 2022. С. 60-63.
22. Лоскутов Т. О. Предмет правового регулювання у кримінальному процесі: дис. ... д-ра. юрид. наук. Київ, 2016. 445 с.
23. Чучман О. Підстави проведення слідчих (розшукових) дій, які потребують попереднього дозволу суду. *Юридичний вісник*. 2022. № 1. С. 117-123.